

Talousarvion prosessikuvaus, Joukkoliikenne

Tilannekuva

Porin kaupunki on sitoutunut hankkimaan avointa joukkoliikennettä sidosyksikkö Porin Linjat Oy:ltä 8 + 2 vuoden pituisen hankintasopimuksen ajan 7.6.2021 alkaen. Linjakilometrejä voidaan vähentää tai lisätä 10 % kalenterivuoden aikana tai +/-20 % koko sopimuskauden aikana (+/-486 000 linjakilometriä). Sopimuskorvaus maksetaan kuukausittain toteutuneen suoritteiden perusteella, minkä lisäksi korvausta tarkistetaan neljä kertaa vuodessa Tilastokeskuksen laskeman Linja-autoliikenteen kustannusindeksin mukaan. Suurin osa joukkoliikenteen kustannuspaikan ostoista on sidottu Porin Linjat Oy:n liikennöintisopimuksen mukaisiin korvauksiin (6,5 M €).

Lippu- ja maksujärjestelmänä on käytetty kesäkuusta 2023 alkaen Suomen joukkoliikennekaupunkien yhdessä omistaman Waltti Solutions Oy:n Waltti-järjestelmää. Matkustajille näkyvät palvelut ovat mm. verkkokauppa, älypuhelimien sovellus, lähimaksu ja reittiopas. Joukkoliikenteen suunnittelijat saavat järjestelmän kautta työkaluja talousraportointiin, lippujen myynnin seurantaan, eri reittien matkojen määrien vertailuun, liikenteen toteutumisen täsmällisyystietoihin ja muuta suunnittelua tukevaa dataa.

Porin kaupunki osallistuu ostokustannuksiin Varsinais-Suomen ELY-keskuksen järjestämissä avoimen joukkoliikenteen hankintasopimuksissa yhteysväleillä Rauma-Eurajoki-Pori, Lavia-Kankaanpää-Pori ja Olkiluoto-Pori. Sopimukset päättyvät vuosina 2026–27 ellei jatkosopimuksia oteta käyttöön. Liikenteiden vuorotarjontaa on vähennetty merkittävästi kustannusten säästämiseksi ja tarjonnan sopeuttamiseksi nykyistä kysyntää vastaavalle tasolle.

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen hankkimassa liikenteessä käytetään ELY:n hallinnoimaa Seutu+ -lippu- ja maksujärjestelmää, jonka kautta lipputulot tilitetään ELY:lle ja ostokustannuksiin osallistuville kunnille. Matkustajille näkyvät Seutu+ -palvelut ovat mm. verkkokauppa, älypuhelimien sovellus ja reittiopas.

Yhteysväleillä Kokemäki/Eura-Harjavalta-Nakkila-Pori jatkuu käyttöoikeussopimus heinäkuun 2025 loppuun saakka. Nykyisen sopimuksen jatkamisesta optiokaudella, uuden kilpailutuksen käynnistämisestä, sopimusmallista ja kustannustenjaosta käydään neuvotteluja sopimuksen rahoittajien kesken. Muissa seudullisissa yhteyksissä on siirrytty käyttöoikeussopimuksesta hankintasopimukseen ja ELY:n lippu- ja maksujärjestelmän käyttöön vuosien 2023–24 aikana.

Porin kaupunki sai myönteisen avustuspäätöksen Liikenne- ja viestintäministeriö Traficomilta hankkeeseen "Matkapuhelindatan hyödyntäminen vapaa-ajan liikkumisen ohjauksessa". Hankkeessa selvitetään matkapuhelinliikkumisdatan avulla missä, mistä ja mihin porilaiset liikkuvat arki-iltaisain ja viikonloppuisin. Kaikkia matkoja verrataan joukkoliikenteen lippujärjestelmästä saatavaan matkamäärätietoon ja reitteihin. Tietojen avulla voidaan suunnitella tarkemmin joukkoliikenteen vuorotarjontaa hiljaisen kysynnän ajankohtina arki-iltoina ja viikonloppuisin, ja myös parantaa vapaa-ajan kohteiden ja julkisten palvelujen saavutettavuutta. Liikkumista kuvaavan matkapuhelindatatahankkeen tuloksia hyödynnetään vuoden 2025 aikana vuorotarjonnan suunnittelussa ja joukkoliikenteen markkinoinnissa. Hankkeen alustavia tuloksia on jo hyödynnetty esimerkiksi todennäköisesti vuonna 2026 aloitettavan Impolan ylikulkusillan uusimisen

aikaisten väliaikaisten tiejärjestelyjen aiheuttamien reittimuutosten suunnittelussa ja vaikutusten kustannuslaskennassa.

Vilkkaimmille pysäkeille asennetaan siirrettäviä akkukäyttöisiä aikataulunäyttöjä loppusyksystä 2024. Kauppatorin laiturialueen tulevaan peruskorjaukseen on varauduttu hankkimalla väistön ajaksi pysäkkien mukana siirrettävät akkukäyttöiset aikataulujen koontinäytöt. Ajantasaiset paikannukseen ja saapumisaikaennusteeseen perustuvat bussien lähtöajat saadaan näkymään sekä Porin joukkoliikenteen omilta vuoroilta että Varsinais-Suomen ELY-keskuksen Seutu+ -vuoroilta. Näyttöillä näkyvä tieto bussien lähtöajoista on omiaan lisäämään matkustajien kokemaa luottamusta joukkoliikenteeseen. Kun pysäkeille asennetuista näytöistä saadaan kokemusta ja matkustajapalautetta, tehdään hankinta- ja asennustapasuunnitelma myös muille vilkkaille pysäkeille. Näyttöjen vuotuiset käyttökulut ja harvemmin tehtävät akkujen vaihdot ovat uusi kustannus joukkoliikenne-kustannuspaikalle.

Joukkoliikenteen käyntiasiakkaiden asiakaspalvelu hoidetaan Porin kaupungin asiakaspalvelussa Porin Leijonassa. Siellä myydään lipputuotteita, perustetaan joukkoliikenteen asiakkuuksia sekä neuvotaan aikataulu-, reitti- ja lipputuoteasioissa. Kaupungin puhelinvaihe huolehtii joukkoliikenteen soittoasiakkaiden neuvonnasta. Lippujen käyttöongelmien ja virhetilanteiden selvittely sekä hyvitykset hoidetaan pääsääntöisesti sähköpostitse. Kesällä 2024 asiakaspalvelu aloitti Varsinais-Suomen ELY-keskuksen Seutu+ -lippujen myynnin. Samalla käyttöön otettiin uutena maksutapana Smartum-työsuhde-etuussovellus käyntiasiakkaille.

Porin joukkoliikenteen markkinointi ja visuaalinen ilme noudattavat Pori-brändiä. Markkinoinnissa edettiin vuoden 2023 muutosviestinnästä kohti johdonmukaista monivuotista toistoa vuoden 2024 aikana toteutetuilla kampanjoilla. Ensisijaisesti markkinoinnilla yritetään tavoittaa uusia satunnaisia matkustajia, jotta porilaiset matkustaisivat bussilla enemmän vapaa-ajalla ja asiointimatkoilla.

Markkinoinnin onnistumista ja satunnaismatkojen määrää seurataan toiminnallisella tavoitteella ”Joukkoliikenteen kerta- ja vuorokausilipputuotteita ostetaan yhä enemmän älypuhelimien sovelluksella ja lähimaksulla käteisen sijaan.” Koska lippujen hinnat ovat samat eri maksutavoilla, asiakkaalle maksaminen on aina samanhintaista. Sovelluksen käyttöön kannustetaan, koska sovelluksesta löytyy myös reitti- ja aikataulutiedot. Lähimaksun käyttöä mitataan, koska käteisellä maksaminen on yleisesti vähentynyt ja tietoisuus lähimaksulla maksamisesta linja-autoissa on vasta leviämässä. Käteisellä maksaminen ei ole toistaiseksi vähentynyt Porin joukkoliikenteessä.

Toiminnalliset tavoitteet

PAINOPISTE	Kasvava Pori		
TAVOITE	Toimivat yhteydet		
TEKO	Kattava ja vähäpäästöinen joukkoliikenne		
TOIMENPIDE	Joukkoliikenteen kerta- ja vuorokausilipputuotteita ostetaan enemmän älypuhelimien sovelluksella ja lähimaksulla kuin kuljettajalta käteisellä.		
MITTARI	Waltti Mobiili -sovelluksella ja lähimaksulla maksetaan enemmän lippuja (kpl) kuin käteisellä. Vuoden 2024 tammi-huhtikuussa ostettiin kerta- ja aikalipuista sovelluksella 15 % (25 409 kpl), lähimaksulla 31 % (52 423 kpl) ja käteisellä 54 % (90 149 kpl).	Lähtötaso	Tavoitetaso
		1.1.2025 Sovellus 0 Lähimaksu 0 Käteinen 0	31.12.2025 Sovellus + lähimaksu > käteinen (kpl)

Taloudelliset tavoitteet

Joukkoliikenteen talouden pitkän aikavälin ennuste perustuu pitkälti nykyiseen Porin Linjat Oy:n kanssa solmittuun hankintasopimukseen, jossa linjakilometrien määrä on suhteellisen varmasti tiedossa, mutta liikenteen yleinen kustannuskehitys saattaa lisätä kustannuksia. Tavoitetilä on, että yhä useammalla ympärivuotisella reitillä vuoroväli olisi 20–30 minuuttia arkisin ruuhka-aikoina, jolloin uusien matkustajien ja tehtyjen matkojen määrä voisi kasvaa. Myytyjen lippujen ja tulojen määrää pyritään lisäämään vuorotarjonnan tarkalla kohdentamisella ja uusien lipputulolähteiden löytämisellä.

Hallitusohjelmaan on kirjattu toimenpiteeksi joukkoliikenteen arvonlisäveron nostaminen (10 % → 14 %). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että joko lippujen asiakashintoja korotetaan arvonlisäveron muutoksen verran, tai asiakashinnat pidetään samana ja kaupunki menettää lipputuloja. Asiakashintojen nousu voi johtaa matkustamisen vähenemiseen.

Joukkoliikennejaosto tekee päätökset uusista lippujen asiakashinnoista, kun verokannan muutosta koskeva lakiesitys on hyväksytty. Waltti-järjestelmän raportoinnista löytyy päätöksen perusteeksi dataa, esimerkiksi mitkä ovat myydyimmät lipputuotteet ja mikä on keskimääräinen yhden matkan lipputulo eri maksutavoilla. Arvonlisäveron korottamisesta johtuvat asiakashintojen kallistumiset toteutunevat myös Seutu+ -lipputuotteissa, joiden hinnoittelusta päättää Varsinais-Suomen ELY-keskus.

Porin joukkoliikenteen Waltti-järjestelmän ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen Seutu+ -lippu- ja maksujärjestelmän välille toteutettiin vuonna 2024 liikennepalvelulain mukainen tekninen yhteiskäyttö, jotta Seutu+ ja Porin Waltti -kausilipuilla voi matkustaa molemmissa liikenteissä Porin ja Ulvilan alueella. Porin kaupunki maksaa Varsinais-Suomen ELY-keskukselle nousukorvauksen, kun matkustaja nousee Seutu+ -vuorolle Porin Waltti-kausilipulla matkustaakseen Porin alueella. Varsinais-Suomen ELY-keskus puolestaan maksaa Porin kaupungille nousukorvauksen, kun matkustaja nousee Porin joukkoliikenteen vuorolle Seutu+ -kausilipulla.

Sopimus kausilippujen yhteiskäytöstä ja nousukorvauksista koskee ainoastaan sellaista Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kilpailuttamaa hankintasopimusliikennettä, joista on tehty kustannustenjakosopimus Porin kaupungin kanssa ja kaupunki saa osansa lipputuloista. Porista Turkuun, Helsinkiin, Tampereelle ja Vaasaan ajettavat markkinaehtoiset joukkoliikenneyhteydet toimivat pelkästään matkustajien maksamilla lipputuloilla. Seutu+ ja Waltti -liput eivät kelpaa maksutapana niissä.

Kelan koulumatkatukilippuihin saatiin sähköinen osto- ja suorakorvausmenettely Waltti-järjestelmän kautta. Lippujen tuotto on ollut ennakoitua parempi. Syksystä 2024 alkaen Kelan koulumatkatukiliput käyvät myös Seutu+ -vuoroilla Poriin saapuvien opiskelijoiden jatkomatkoihin Porin joukkoliikenteessä. Yhteiskäyttö sujuvoittaa seudulta keskustaan saapuvien opiskelijoiden jatkomatkoja erityisesti Vähärauman ja Ulvilan suuntiin, mikä saattaa lisätä lipputuloja.

Vuoden 2024 aikana Porin joukkoliikenteen kertalippujen myynti avattiin PayIQ:n ja Onnibus Oy:n sovelluksissa liikennepalvelulain mukaisen Waltti-järjestelmän jälleenmyyntirajapinnan avulla. Jälleenmyyjät voivat yhdistää Porin kertalippuja markkinaehtoisien liikenteen lippujen myyntiin eli matkaketjuihin tai muihin sovelluksissaan myynnissä oleviin palveluihin. Jälleenmyynnistä syntyy uusia lipputulovirtoja.

Peruskoululaisten kuljetusten väheneminen avoimessa joukkoliikenteessä tarkoittaa sivistystoimialan joukkoliikenne-kustannuspaikalle maksamien lipputulosten pienenemistä. Syksyllä 2024 perusopetuslain mukaisiin matkoihin oli oikeus n. 650 oppilaalla. Pohjoisväylän koululle syksystä 2025 Lyseosta siirtyvät

yläkoululaiset vähentävät keskustaan matkustavien koulumatkakoikeutettujen määrää noin 40 oppilaalla. Koulun sijainnin vaihtuminen vähentää perusopetuslain mukaisiin kuljetuksiin (koulumatka vähintään 5 km) oikeutettujen määrää Tuulikylän ja Ruosniemen alueella. Samanaikaisesti tarve vanhempien ostamille kausilipuille vähenee siellä ja Toejoella koulumatkan lyhentyessä.

Pelkästään koululaislippujen käytön vähentyminen pudottaa lipputulota noin 40 000 eurolla vuodessa, tämän lisäksi kausilippujen ostot vähenevät. Muutos heikentää nykyisten reittien 2 Tuulikylä, 5 Hyvelä ja 66 Noormarkku matkamääriä ja lipputulota. Vuorotarjontaa on sopeutettava tarkoituksenmukaiseksi, kun vaikutuksia on seurattu ensimmäinen kouluvuosi.

Peruskoulujen tarpeisiin suunniteltujen reittien ja aikataulujen hankintamenettelyjä on tarkasteltava oppilaaksiottoalueittain siten, että kustannuslähtöisesti verrataan säännöllisen joukkoliikenteen hyötyjä muille matkustajille ja kilpailutettuja tilausajaja, jotka eivät ole avointa joukkoliikennettä. Kouluille ajaville ja koululaisille suunnitelluilla kuljetuksilla ei paranneta palvelujen saavutettavuutta muille harvaan asutun alueen asukkaille, jos lähipalveluja ei ole koulun vieressä, eikä koululla voi vaihtaa muuhun avoimeen joukkoliikenteeseen. Palvelutarjonta ja vaihtoyhteydet lisäävät koululaisten mukana matkustavien muiden matkaajien mahdollisuuksia hyötyä lakisääteisistä kuljetuksista, mikäli ne järjestetään avoimena joukkoliikenteenä. Jos koulu sijaitsee eri suunnalla kuin missä asukkaat työskentelevät ja asioivat, koulukuljetusten tarpeisiin suunniteltu avoin joukkoliikenne ei aidosti palvele muita asukkaita.

Kokonaistaloudellisesti hankintamenettelyjen tarkastelu saattaa johtaa kustannusten vähentymiseen joukkoliikenne-kustannuspaikalla, mutta tuoda kokonaan uusia kustannuksia sivistystoimialalle perusopetuslain mukaisten koulukuljetusten hoitamisesta. Sivistystoimiala kilpailuttaa erilliskuljetuksia ja vastaa niiden kustannuksista. Perusopetuksen kuljetusten aikataulu- ja reittisuunnitteluun tarkoitettun työkalun käyttöönotto yhdessä avoimen joukkoliikenteen matkadatan kanssa parantaisi tilannekuvan laatua ja kustannustietoisuutta.

Avoimen joukkoliikenteen ostoja varten haetaan ja saadaan vuosittain Liikenne- ja viestintäministeriön myöntämää valtionavustusta. Myöntöperusteissa huomioidaan asukasmäärä ja hankitun joukkoliikenteen omarahoitusosuus. Porin kaupunki ei voi ennustaa vuodelle 2025 myönnettävän tuen määrää, mutta ennakkotiedon perusteella tuki jäänee hieman alle 0,8 M€. Porin kaupunki jakaa valtion myöntämän perusrahoituksen liikenteen hankintakustannusten osuuskien mukaan toimivaltaisessa viranomaisyhteistyössä mukana oleville kunnille (Kokemäki, Harjavalta, Nakkila ja Ulvila).

Joukkoliikennekaupungeille on asetettu ilmastoon haitallisesti vaikuttavien päästöjen vähentämiseen ja energiatehokkuuden kasvattamiseen tähtääviä lakivelvoitteita. Tästä huolimatta uuden hallitusohjelman ja ministeriölle annetun talousraamin takia ilmastoperusteisen tuki joukkoliikenteelle poistuu (päästökriteerejä mm. ajosuoritteiden määrä, kaluston EURO-luokitus ja käyttövoima).

Puhtaiden ajoneuvojen laissa (740/2021) velvoitetaan Porin kaupunki hankkimaan joukkoliikennepalveluja ympäristöystävällisillä ja energiatehokkailla linja-autoilla (41 % 2.8.2021 alkaen ja 59 % ajalla 1.1.2026-31.12.2030). Nykyiset Porin Linjat Oy:n tuottamat joukkoliikennepalvelut täyttänevät lainsäädännön vaatimukset, vaikka hankintasopimus on tehty ennen velvoitteiden alkamista. Isoilla joukkoliikennekaupungeilla on erilliset veloitteet täyssähköbussien vähimmäisosuuksista, mutta tämä ei koske Porin kaupunkia. Seuraava Porin joukkoliikenteen hankintasopimuskausi käynnistyy nykyisen lainsäädännön voimassaolon aikana.

Joukkoliikenteen taloudellinen tavoite vuodelle 2025: Joukkoliikenteen lippujen myyntituotot ovat 2,1 M€ vuonna 2025.

Alla olevassa kaaviossa esitetään kaksi erilaista skenaariota, jossa huomioidaan prosessin talouskehitys seuraavan 10 vuoden ajalta. Kehityksessä huomioidaan tulevat lainsäädännön ja toimintaympäristön muutokset parhaan käytettävissä olevan tiedon pohjalta. Vuosittainen kustannuskehitys joukkoliikenteen kustannuksiin on laskettu 2,5 %:n kasvun mukaan.

1. Normaali vuosittainen kustannuskehitys, taloudellisia tai strategisia toimenpiteitä ei toteuteta
 - a. Keskitytään Porin Linjat Oy:n sopimuksen hoitamiseen ja luovutaan seudullisen liikenteen tukemisesta kokonaan, joukkoliikenteen lipputuotot eivät kehity
 - b. Vuorotarjonnan määrä vähenee kustannustason kasvaessa talousarvion määrärahojen pysyessä samana
2. Taloudelliset ja strategiset tavoitteet toteutetaan
 - a. Lipunmyyntituottoja pyritään kasvattamaan jatkamalla tavoitteellista, tehokasta markkinointia
 - b. Ostetaan seudullisia yhteyksiä, joilla parannetaan opiskelu-, työ- ja vapaa-ajanmatkojen sujuvuutta, tuetaan siirtymää henkilöautoista joukkoliikenteeseen ja parannetaan Porin saavutettavuutta
 - c. Perusopetuslain mukaiset kuljetukset siirtyvät enenevässä määrin kylä- ja harvaanasutuilla alueilla sivistystoimialan hoitamiin erilliskuljetuksiin, jolla pyritään vähentämään kaupungin kokonaiskustannuksia

